

УДК 165.21+37.014.6

Мімізис як засіб подолання освітніх втрат

MIMESIS AS A MEANS FOR OVERCOMING EDUCATIONAL LOSSES

РОГОВА Олена – кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри філософії, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5498-6897>

РЄЗНИКОВ Сергій – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0006-8879>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2025-1-8>

ROHOVA Olena – Ph.D., Assistant Professor, Professor of Department of Philosophy, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council», 70, Volodymyr Antonovych Str., Dnipro, 49006, Ukraine

REZNIKOV Sergiy – Ph.D., Assistant Professor, Assistant Professor of Department of Philosophy, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council», 70, Volodymyr Antonovych Str., Dnipro, 49006, Ukraine

Анотація. У статті розглядається феномен мімізису як одного з ключових механізмів навчання, що відіграє фундаментальну роль у процесах пізнання, розвитку особистості та завоювання культурних цінностей. В умовах необхідності подолання освітніх втрат звернення до зазначеного феномену здатне зіграти свою позитивну та значущу роль як природний принцип набуття знань. Аналізуються історичні концепції мімізису, починаючи з античної філософії Платона й Аристотеля, де наслідування розглядалося як базовий принцип мистецтва, освіти та соціалізації. Також висвітлюються підходи до мімізису в подальшій педагогічній думці, що дозволяє простежити значення цього явища в контексті розвитку освітніх систем. Зокрема, акцентується на тому, що сучасна система освіти значною мірою втратила механізм наслідування як природний спосіб навчання, замінивши його на аналітичні, абстрактні та теоретичні підходи. Це, на думку авторів, призвело до певних негативних наслідків, зокрема перевантаження навчальних програм, зниження мотивації учнів та віддалення освіти від реального життя. Висловлюється припущення, що повернення мімізису як важливого педагогічного методу може сприяти оптимізації освітнього процесу та підвищенню його ефективності у напрямку подолання освітніх втрат. Особливу увагу приділено практичним аспектам застосування мімізису в сучасній освіті. Запропоновані шляхи його реалізації, що включають наслідування дій вчителя, навчання через спостереження, роботу в малих групах, використання наставництва, а також залучення цифрових технологій та передового досвіду для відтворення моделей діяльності. Відзначається, що ефективність цього підходу значною мірою залежить від якості моделей, які пропонуються учням для наслідування. Таким чином, стаття аргументує необхідність перегляду ролі мімізису в сучасній педагогіці та підкреслює його потенціал у підвищенні якості освіти. Використання наслідування як природного механізму навчання дозволить зробити освітній процес більш гармонійним, ефективним, наближеним до потреб реального життя та здатним допомогти у подоланні освітніх втрат.

Ключові слова: мімізис, наслідування, освіта, пізнання, мотивація, методи навчання, освітній процес, подолання освітніх втрат.

Summary. The article explores the phenomenon of mimesis as one of the key mechanisms of learning which plays a fundamental role in the processes of cognition, personality development and acquisition of cultural values. In the context of the need to overcome educational losses addressing this

phenomenon can play a positive and significant role as a natural principle of acquiring knowledge. It analyzes historical concepts of mimesis starting with the ancient philosophy of Plato and Aristotle, in which imitation was viewed as a basic principle of art, education, and socialization. The article also highlights approaches to mimesis in later pedagogical thought allowing us to trace the significance of this phenomenon in the context of the development of educational systems. In particular, attention is drawn to the fact that the modern education system has largely lost the mechanism of imitation as a natural way of learning, replacing it with analytical, abstract, and theoretical approaches. According to the authors, this has led to certain negative consequences including overloaded curricula, decreased student motivation, and the detachment of education from real life. The article suggests that the return of mimesis as an important pedagogical method may contribute to optimizing the educational process and improving its effectiveness in overcoming educational losses. The practical aspects of applying mimesis in modern education are also discussed. Proposed methods for its implementation include imitating the actions of teachers, learning through observation, group work, using mentorship, as well as incorporating digital technologies and best practices to recreate models of activity. It is noted that the effectiveness of this approach largely depends on the quality of the models offered to students for imitation. Thus, the article argues the necessity of revisiting the role of mimesis in modern pedagogy and emphasizes its potential in improving the quality of education. Using imitation as a natural learning mechanism will make the educational process more harmonious, effective, aligned with the needs of real life, and capable of helping to overcome educational losses.

Key words: *mimesis, imitation, education, cognition, motivation, teaching methods, educational process, overcoming educational losses.*

Вступ. Перед обличчям освітніх втрат і розривів, що спіткали сучасних українських школярів, увесь комплекс педагогічних наук перебуває в пошуку стратегій для пом'якшення наслідків цих негативних явищ і забезпечення безперервності освітніх можливостей для здобувачів освіти. Розглядаються проєкти реалізації освітніх програм у надзвичайних ситуаціях, надання психосоціальної підтримки постраждалим особам та інвестування у стійкі освітні системи, здатні адаптуватися до різних викликів. Філософія освіти також активізувалась для вирішення зазначеної проблеми, приділяючи увагу низці конструктивних підходів щодо подолання освітніх втрат. Пропонується актуалізувати гуманістичний підхід з орієнтацією на індивідуальні потреби учня, розвиток критичного мислення та самостійного навчання з акцентами на особистісному сенсі освіти, мотивації до навчання та самореалізації. Вартим уваги визнається технологічний підхід у зв'язку з використанням цифрових інструментів, змішаного навчання та персоналізованих освітніх траєкторій. Соціокультурний підхід пропонується актуалізувати як механізм соціалізації (особливо для вимушених переселенців) та формування громадянської відповідальності. Прагматичний підхід сприятиме зосередженню на практичних навичках та адаптації навчальних програм до реальних умов життя. Цілком зрозуміло, що подолання освітніх втрат потребує комплексного інтегративного поєднання різноманітних підходів, що включає суттєві зміни в освітній політиці, методах викладання та активне залучення суспільства до процесу навчання. Проте актуальним залишається не тільки пошук глобальних стратегій та накреслення фундаментальних освітніх підходів задля подолання освітніх втрат, а й застосування оновлених базових принципів, що використовувались у педагогічних системах різних історичних періодів, однак потребують свого сучасного переосмислення та освітнього перезавантаження. Одним із таких принципів, на нашу думку, цілком може виступати мімезис або наслідування/відтворення, що здавна розглядається як ключова категорія не тільки в естетиці та теології, а й в освіті.

Аналіз останніх досліджень. Серед праць, що сприяють усвідомленню того, як мімезис впливає на навчання, розвиток особистості та педагогічні підходи, можна зазначити класичні

твори, а саме «Державу» Платона [4] з обговоренням мімезису як інструмента виховання і безпеки наслідування негативних зразків та «Політику» Аристотеля [1] з ідеєю мімезису як природного процесу навчання через наслідування. Серед більш пізніх авторів виділяються П. Фрейре [6], який обґрунтовує роль мімезису в процесі свідомого навчання. Джон Д'юї [3] у роботі «Демократія та освіта» прояснює взаємозв'язок між навчанням, мімезисом та активною участю в суспільному житті. Р. Террил [7] розглядає відтворення як основу риторичного навчання, Н. Мерсер [8] обґрунтовує роль мовного мімезису у формуванні мислення та навчальних процесів, Ж. Піаже [9] пов'язує когнітивний розвиток із наслідуванням та соціальною взаємодією. Серед постмодерністських авторів можна відзначити Ж. Рансьєра [5] з критикою традиційного навчання та обґрунтуванням ролі мімезису в освіті як емансипаційного процесу та Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі [2] з аналізом мімезису в процесах пізнання та творчого навчання. Проте в українській філософсько-освітній думці функціонал мімезису в освітніх процесах майже не рефлексується.

Тому **метою** статті є розкриття потенційних можливостей використання філософської концепції мімезису задля подолання освітніх втрат та сприяння сталості освітніх практик.

Виклад основного матеріалу. Мімезис (від грец. *mimēsis* – наслідування) є імітацією або репрезентацією чогось або когось. В античному світі мімезисом вважалася імітація тієї чи іншої особи фізичними або мовленнєвими засобами. Визначимо освітнє розуміння мімезису як фундаментального конструкту навчання, що базується на відтворенні зразків поведінки, дій або знань через спостереження, імітацію та практику. Використання мімезису як наслідування та відтворення має глибоке коріння у філософії освіти та може бути представлено різними контекстами його застосування. Традиційними філософськими концепціями, де застосовується мімезис є, по-перше, класична (платонівсько-аристотелівська), в якій мімезис характеризується як метод навчання, коли учні наслідують зразки та ідеали, закладені в культурі та суспільстві. По-друге, як біхевіористична концепція, в якій навчання відбувається через спостереження та наслідування поведінки інших, що відповідає теорії соціального навчання. По-третє, як традиційна (консервативна) концепція, в якій освіта виступає як передача знань та норм від покоління до покоління через відтворення усталених практик.

Мімезис виступає традиційно важливим механізмом навчання в мистецтві, де потрібно наслідування стилів та технік майстрів. В античності наслідування природи вважалася ідеалом художнього твору. Проте звуження мімезису лише до мистецтва не відображає всієї повноти поняття. Вже в античні часи мімезис мав антропологічний вимір. Аристотель зазначав, що людина відрізняється від інших істот саме здатністю до наслідування, через яке вона здобуває перші знання та відчуває радість. Важливу роль мімезис має також у духовно-моральному вихованні через успадкування моделей поведінки. У християнстві та східних традиціях наслідуванню відведено важливу роль у духовному зростанні. Уподобнення Христу розглядається як найвища мета й метод внутрішньої роботи над собою. У Стародавньому Сході вважалася, що навіть просто перебування поруч із учителем вже сприяє духовному розвитку особистості. Ця ідея залишається актуальною і сьогодні.

Платон у «Державі» наголошує на виховній силі наслідування. Він стверджує, що діти засвоюють моторні, чуттєві, мовні, соціальні та духовні аспекти через взаємодію з оточенням. Соціальна поведінка формується у процесі спостереження та переживання. Великий вплив мають літературні персонажі та боги, але філософ критикує героїв Гомера за моральну неоднозначність. Він пропонує вилучити поетичні твори з виховання, замінивши їх філософією, що спрямована на Красу, Істину та Добро. Його підхід базується на трьох принципах.

Наслідування є вродженим інстинктом, що формує особистість. Воно має антропологічне підґрунтя, оскільки допомагає засвоювати соціальні норми та вибір «правильних» взірців може покращити природу людини та суспільства.

Аристотель займає більш збалансовану позицію. Він визнає силу наслідування, але не вважає, що негативні приклади слід усувати. Навпаки, взаємодія з недосконалим досвідом допомагає розвивати критичне мислення. Він стверджує, що ізоляція від шкідливих впливів робить людину ще більш вразливою до них.

Крім мистецько-естетичного та соціально-духовного розвитку мімезис мав велике значення у професійній підготовці через комплекс взаємодії наставництво/учнівство. Звідти походять різноманітні школи ремісників та майстрів. Проте й у сьогоденні кожна особистість на шляху професійного становлення розуміє наскільки важливу роль у початковий період набуття досвіду відіграє присутність фахівця, у якого є чому повчитись. Наприклад, ідея медичної інтернатури цілком включає в себе поняття мімезису.

У психології розвитку принцип мімезису залишається недостатньо вивченим. Проте, якщо ми припустимо, що він справді є природним механізмом засвоєння знань (наприклад рідної мови, коли дитина тільки починає говорити, відтворюючи слова дорослих), то навчання та виховання, що базується лише на поясненнях і вимогах, суперечить природі зростаючої особистості.

У традиційних суспільствах діти росли в тісному контакті з дорослими, засвоюючи життя через участь у релігійних традиціях і праці. Сучасне постіндустріальне суспільство, ізолюючи дітей від світу дорослих, втрачає цей природний механізм навчання. Відсутність взаємодії негативно позначається на розвитку мовлення, соціалізації та духовному становленні. Сьогодні важливо свідомо відновлювати форми спільного життя дітей і дорослих, створюючи своєрідні «простори співбуття». Заклад освіти цілком здатен стати таким простором, де дитина навчається через спостереження та взаємодію. Основні потреби й умови здорового розвитку дитини залишаються незмінними протягом століть. Якщо людина розглядається як єдність тіла, душі та духу, то це дозволяє використовувати наслідування як природний та ефективний метод освіти й виховання. І цей підхід може бути корисним і в державній освіті на різних етапах розвитку особистості: від дошкільного віку до набуття фахової майстерності (наприклад, підхід Платона, на нашу думку, виправданий більше для молодшого віку, тоді як принципи Аристотеля виглядають більш доречнішими у середній та старшій школі).

Наслідування як значущий принцип освіти майже не враховується в сучасній педагогіці. Це призводить до серйозних наслідків: ми намагаємося розвивати окремі якості дитини (когнітивні, емоційні, вольові, моральні) через відокремлені програми, звертаючись переважно до її свідомості. Вчитель спрямовує та контролює дитину, хоча на словах визнається її активна роль у навчанні. Наслідком цього є перевантаження програм, втрата цілісності розвитку, зниження вмотивованості дітей, їхньої здатності до самостійності.

Принцип мімезису наголошує, що дитина розвивається природним шляхом через наслідування дорослих та власну репрезентацію. Вона засвоює грамотну мову, слухаючи правильне й чітке мовлення довкола, музичні здібності – якщо чує музику. Беручи участь у повсякденному житті дорослих – рукоділлі, приготуванні їжі, прибиранні, садівництві – дитина розвивається гармонійно й індивідуально, набуває певних компетентностей, на що й орієнтована сучасна освіта. Наприклад, естетична освіта та виховання з урахуванням принципу мімезису має зробити красу частиною життя: квіти на підвіконні та столі, художнє оформлення інтер'єру класу, мистецтво, що присутнє у повсякденності. Натомість програмний підхід виокремлює

естетичну освіту в окремі заняття зі спеціалістом, що створює штучне розмежування між мистецтвом і життям, усуваючи красу як природну частину дитячого досвіду. Як наслідок, виникає безліч питань, особливо до школярів підліткового віку щодо суцільного бруду та візуального шуму навколо них, адже в їх житті не було ані досвіду краси, ані освіти та виховання через естетичні дії, ані перетворення ідей у вчинки. Принцип мімезису збігається з діяльнісним підходом: дитині треба продемонструвати та запропонувати різноманітні заняття, що розвивають її здібності.

Отже, успадкування та відтворення можуть відігравати важливу роль у формуванні предметних освітніх компетентностей учнів, особливо в умовах подолання освітніх втрат. Ось кілька способів, як це може відбуватися.

По-перше, через суб'єкт-суб'єктну передачу знань та досвіду. Учні можуть отримувати знання від вчителів, батьків або старших товаришів, братів, сестер, які вже мають досвід у певній предметній галузі. Це допомагає їм швидше заповнити прогалини в знаннях і розвинути необхідні компетентності. Початком міметичного навчання виступатиме спостереження (або перцептивний етап), коли учень уважно спостерігає за діями вчителя, наставника або більш досвідченої особи. Важливу роль відіграють приклади (рольові моделі), які демонструють правильні способи виконання завдань. Після перцептивного етапу настає репродуктивний або імітація, коли учень починає повторювати побачене, намагаючись копіювати рухи (наприклад, створення геометричного малюнку), інтонацію, підходи. На цьому етапі важливою є практика та корекція помилок вчителем. Наступним стає етап усвідомлення та адаптації або інтеріоризації, коли засвоєні знання чи навички стають внутрішніми й більш автоматизованими. Учень на цьому етапі не просто копіює, а починає осмислювати та адаптувати отриманий досвід відповідно до власних умов. Заключним стає етап трансформації або творчого відтворення, коли після засвоєння матеріалу або навички особистість здатна використовувати їх у нових ситуаціях, поєднувати з іншими знаннями, вносити власні зміни.

Другий варіант застосування міметичного навчання полягає у використанні наявних ресурсів. Успадкування навчальних матеріалів, таких як підручники, відеоуроки, онлайн-курси та інші ресурси, може допомогти учням самостійно вивчати теми, які вони пропустили. Це особливо важливо в умовах дистанційного навчання або обмеженого доступу до традиційних класів. Відтворення існуючих рішень при роботі на різноманітних онлайн платформах з їх подальшою адаптацією та ускладненням сприяє підвищенню ефективності навчання. Це дозволяє також розвивати критичне мислення та творчість. У сучасному світі успадкування і відтворення знань може відбуватись не лише в межах однієї організації чи громади, але й через соціальні мережі. Це відкриває нові можливості для навчання та розвитку компетентностей. Відтворення різних підходів до навчання допомагає учням розвивати аналітичні навички. Наприклад, аналіз різних джерел інформації може допомогти їм краще зрозуміти предмет і його контекст. Використання сучасних технологій для відтворення навчального процесу (онлайн-платформи, мобільні додатки) дозволяє учням отримувати доступ до нових знань у зручний для них спосіб, що може полегшити процес подолання освітніх втрат.

Наступний спосіб міметичної практики полягає в активізації групового навчання та співпраці. Відтворення колективних методів навчання, таких як групові проекти чи обговорення, дозволяє учням ділитися знаннями один з одним, засвоюючи вже набуті компетентності представників своєї команди/групи/колективу. Старші учні або більш успішні можуть виступати в ролі наставників для молодших учнів або слабкіших, передаючи їм свої знання та досвід. Це може бути особливо корисно для подолання освітніх втрат, оскільки молодші учні отримують підтримку від тих, хто вже пройшов через подібні труднощі у знайомому освітньому форматі

«рівний-рівному». Крім того такий мікроколектив зазвичай має більш камерний характер, в якому через наслідування легше навчатись інтровертам та тим, хто прагне більшої приватності у процесі свого навчання. Розвиток предметних компетентностей у такому випадку відбувається через активну участь і взаємодію. Проте у цих мікрогрупах бажаним є наявність певного «освітнього лідера», оскільки діти часто наслідують поведінку тих, кого вважають авторитетом. Важливо створювати позитивні моделі реалізації засвоєних знань для формування базових компетентностей.

Бажано також, щоб учителі самі були взірцем для наслідування. Педагог має говорити гарною, правильною мовою, володіти іншими компетентностями. При міметичному навчанні дітей слід більше спонукати до діяльності не через пояснення, а через безпосереднє спостереження за дорослими. Адже у багатьох учнів ще немає досвіду, щоб усвідомлені поняття могли мотивувати їх до дії. На відміну від дорослих, яких до вчинків спонукають усвідомлення та емоції, у дітей воля розвивається через наслідування. Мімезис не потребує словесного примусу. Учитель може мовчки розпочати роботу, довіряючи природній цікавості дітей. Кожна дитина бере участь по-своєму, відповідно до своїх можливостей. Це забезпечує природну індивідуалізацію процесу навчання.

Ще один спосіб міметичного навчання полягає у творчому відтворенні навчальних програм. Вчителі можуть успадковувати/репрезентувати найбільш успішні практики та методики з інших навчальних закладів або країн, адаптуючи їх до потреб своїх учнів. Це може допомогти створити більш ефективні стратегії для подолання освітніх втрат. Інституційне наслідування може полягати як у запозиченні моделей навчання між країнами або регіонами, так і у використанні досвіду міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР, тощо). Методологічне наслідування забезпечується через творче відтворення успішних освітніх технологій (онлайн-курси, гібридне навчання, змішані методики), інтеграцію практик, що базуються на нейропедагогіці та когнітивній науці. Технологічне наслідування може спиратись на використання штучного інтелекту та аналітику великих баз даних для персоналізації навчання, запозичення платформ для дистанційної освіти (Coursera, EdX, Khan Academy), використання цифрових тренажерів для компенсації втрачених знань.

Не варто забувати, що для подолання освітніх втрат важливим є соціокультурне оточення дитини, яке може бути сприятливим чи несприятливим, зрозумілим або чужим. Тому відтворення культурних практик і традицій є важливим механізмом подолання цих втрат, оскільки забезпечує спадкоємність знань, підтримує національну ідентичність та залучає громаду до навчального процесу, сприяє розвитку соціальних компетентностей, таких як комунікація, співпраця та розуміння різноманітності. Соціокультурні міметичні механізми спонукають інтегрувати елементи народної педагогіки через використання фольклорних та етнографічних практик (опанування історичних ремесл, народного мистецтва як способів неформальної освіти, успіхи в якій можуть мотивувати до успіхів у формальній), проведення етнофестивалів, днів народної культури, тематичних виставок, що дозволяють дітям навчатися через занурення в традиції та відтворення обрядових дійств (Коляда, Великдень, Покрова) як метод знайомства з історичною спадщиною. Впровадження інтегрованих уроків, де учні знайомляться з рідною культурою через практичні заняття та запозичення елементів виховання в історичних освітніх системах (козацька педагогіка, монастирські школи, навчання через співіснування в громаді).

Міметичний підхід пропонує навчання через культурну спадщину музеїв, архівів, історичних місць, впровадження краєзнавчих екскурсій та дослідницьких проєктів, що мотивують дітей до самостійного вивчення культури з метою відновлення знань, втрачених через перерви в навчанні.

Важливим є також впровадження соціально-емоційного навчання, відтворення практик міжкультурної освіти, що використовуються в умовах міграції та інтеграції учнів, наслідування програм підтримки ментального здоров'я у закладах освіти. Відтворення культурних і соціально-емоційних практик – це не лише спосіб відновлення освітніх знань, а й важливий інструмент збереження ідентичності, соціальної інтеграції та мотивації до навчання. Освіта, яка базується на культурній спадщині, сприяє глибшому усвідомленню історичного контексту, розвитку емоційного інтелекту та формуванню стійкості перед викликами сучасного світу.

Висновки. Таким чином, успадкування та відтворення можуть бути потужними інструментами для формування предметних освітніх компетентностей учнів, значного покращення якості навчання, зробити його більш природним, ефективним і спрямованим на всебічний розвиток особистості особливо в умовах викликів, пов'язаних з освітніми втратами.

Мімізис є фундаментальним механізмом навчання, що виявляється через спостереження, наслідування та практику. У різні історичні епохи він відіграв важливу роль у формуванні особистості, трансляції знань, вихованні моральних і духовних цінностей. В античності мімізис розглядався як основний метод навчання, що сприяв соціалізації та засвоєнню культурних норм.

Сучасна педагогіка значною мірою ігнорує принцип мімізису, що призводить до перевантаження навчальних програм, втрати цілісності розвитку учнів та зниження їхньої самостійності. Використання наслідування як природного методу освіти дозволяє оптимізувати навчальний процес, сприяє розвитку компетентностей і зменшенню освітніх втрат.

Практичне застосування мімізису в освітньому середовищі може відбуватися через спостереження за вчителем, навчання в мікрогрупах, використання наставництва, залучення цифрових технологій та відтворення культурних традицій. Важливою умовою ефективності цього підходу є наявність авторитетних моделей для наслідування, які сприяють гармонійному розвитку учнів та формуванню їхніх особистісних і професійних навичок.

Використання міметичних практик не лише допомагає відновити освітні знання, але й підтримує збереження ідентичності, соціальну інтеграцію та мотивацію до навчання. Освіта, що ґрунтується на культурній спадщині, сприяє глибшому розумінню історичного контексту, розвитку емоційного інтелекту та формуванню стійкості до викликів сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Політика / пер. з давньогрец. О. Кислюка. Київ: Основи, 2002. 239 с.
2. Дельоз Ж., Гваттарі Ф. Що таке філософія? URL: https://stud.com.ua/42191/filosofiya/deloz_gvattari_take_filosofiya (дата звернення: 08.02.2025).
3. Дьюї Дж. Демократія і освіта / пер. з англ. І. Босак, М. Олійник, Г. Пехник. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
4. Платон. Держава / пер. з давньогрец. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.
5. Рансьєр Ж. Учитель-незнайко. П'ять уроків із розкріплення розуму / пер. з фр. А. Репа. Київ: Ніка-Центр, 2013. 168 с.
6. Фрейре П. Педагогіка пригноблених / пер. з англ. О. Дем'янчук. Київ: Юніверс, 2003. 166 с.
7. Terrill Robert E. Mimesis, Duality, and Rhetorical Education. *Rhetoric Society Quarterly*. № 41. 4. 2011. P. 295–315. URL: <https://rterrill.pages.iu.edu/Terrill-Mimesis-2011.pdf> (дата звернення: 08.02.2025).
8. Mercer, N. *Words and Minds: How We Use Language to Think Together*. London: Routledge, 2000. 224 p.
9. Piaget J. *The construction of reality in the child*. New York: Basic Books. 1954. 400 p.

References

1. Arystotel (2002). *Polityka* [Politics] / per. z davnohrets. O. Kysliuka. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
2. Deloz Zh., Gvattari F. (2015). *Shcho take filosofia?* [What is Philosophy?]. URL: https://stud.com.ua/42191/filosofiya/deloz_gvattari_take_filosofiya (accessed: 08.02.2025) [in Ukrainian].
3. Diui Dzh. (2003). *Demokratiia i osvita* [Democracy and Education: An introduction to the philosophy of education] / per. z anhl. I. Bosak, M. Oliinyk, H. Pekhnyk. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
4. Platon (2000). *Derzhava* [The Republic] / per. z davnohrets. D. Koval. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
5. Ransier Zh. (2013). *Uchytel-neznaiko. Piat urokiv iz rozkriplennia rozumu* [The teacher-ignoramus. Five lessons to open your mind] / per. z fr. A. Riepa. Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].
6. Freire P. (2003). *Pedahohika pryhnoblenykh* [Pedagogy of neglected] / per. z anhl. O. Demianchuk. Kyiv: Yunivers [in Ukrainian].
7. Terrill Robert E. Mimesis Duality and Rhetorical Education (2011). *Rhetoric Society Quarterly*. URL: <https://rterill.pages.iu.edu/Terrill-Mimesis-2011.pdf> (accessed: 08.02.2025).
8. Mercer N. (2000). *Words and Minds: How We Use Language to Think Together*. London: Routledge.
9. Piaget J. (1954). *The construction of reality in the child*. New York: Basic Books.